

ЛЕКЦІЙНИЙ МОДУЛЬ

Лекція 1 (2 год)

Тема: **ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ Й ОСНОВНІ ОДИНИЦІ СИНТАКСИЧНОЇ ДЕРИВАЦІЇ**

1. Синтаксична деривація та її основні поняття.
2. З історії вивчення синтаксичної деривації.
3. Контамінація і редукція як чинники дериваційного синтаксису.

Література

1. Девдера М.В. Укрупнені структури (блоки) у процесі вивчення мови // Українська мова і література в школі. - 1989. - № 6. - С. 57-67.
2. Гуйванюк Н.В., Кобилянська М.Ф. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис. Лабораторний практикум. - К.: Вища шк., 1989. - С. 147-1722.
3. Вихованець І.Р. Нариси з функціонального синтаксису. - К.: Наукова думка, 1993.
4. Масицька Т.Є. Граматична структура дієслівної валентності. - Луцьк: Ред.-вид. відд. Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 1998.-208с.
5. Мурзин Л.Н. Синтаксическая деривация . - Пермь: Изд-во Перм. ун-та, 1974.
6. Мельничайко В.Я. Розгляд граматичної синоніміки складних речень // Українська мова і література в школі. - 1970. -№ 1.-С. 66-72.

Лекція 2 (2 год)

Тема: **АСПЕКТИ СИНТАКСИЧНОЇ ДЕРИВАЦІЇ.**

1. Основні напрями теоретичних досліджень у сучасному дериваційному синтаксисі
2. Два аспекти синтаксичної деривації
3. Валентність у синтаксичній деривації

Література

1. Тараненко О.О. Контамінація як причина мовних змін і помилок // Українська мова і література в школі. - 1988. - № 3. - С. 44-47.
2. Мурзин Л.Н. Синтаксическая деривация . - Пермь: Изд-во Перм. ун-та, 1974.
3. Мельничайко В.Я. Розгляд граматичної синоніміки складних речень // Українська мова і література в школі. - 1970. -№ 1.-С. 66-72.
4. Загнітко А.П. Синтаксична синоніміка і синтаксична деривація. Навчальний посібник.- Донецьк, 2003.- 145 с.
5. Гуц Л.М. Синтаксична синоніміка як один із засобів мовної експресії // Українська мова і література в школі. - 1973. -№6. - С.36-41.

6. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: Підручник.- Полтава: Довкілля-К, 2008.-712 с.
7. Кислюк Л.П.Сучасна українська словотвірна номінація:ресурси та тенденції розвитку: Монографія.-К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017.- 424 с.

Лекція 3 (2 год)

Тема: **МОДИФІКАЦІЇ, ВАРІАЦІЇ, ТРАНСФОРМАЦІЇ У СИНТАКСИЧНІЙ ДЕРИВАЦІЇ.**

1. Статус модифікацій у системі синтаксичної деривації.
2. Трансформація у системі синтаксичної деривації.

Література

1. Вихованець І.Р. Нариси з функціонального синтаксису. – К.: Наук. думка, 1993.
2. Городенська К.Г. Деривація синтаксичних одиниць. – К.: Наук. думка, 1991.
3. Загнітко А.П. Український синтаксис. – Ч. 1. – К.: ІЗМН, 1996.
4. Пономарів О.Д. Стилїстика сучасної української мови. – К.: Либідь, 1993. – 247 с.
5. Українська мова: Енциклопедія/Редкол.: Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова), М. П. Зяблюк та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: - Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.: іл.

Лекція 4 (2 год)

Тема: **ДЕРИВАЦІЙНІ ВІДНОШЕННЯ МІЖ СЛОВОСПОЛУЧЕННЯМ І РЕЧЕННЯМ.**

1. Універсально-типологічні модифікації слов'янського речення
2. Види трансформації у реченнях.
3. Проблема дериваційного зв'язку основних синтаксичних одиниць – конструкцій.
4. Згортання речення у субстантивне невласне словосполучення.

Література

1. Мурзин Л.Н. Синтаксическая деривация. – Пермь: Изд-во Перм. ун-та, 1974.

2. Снитко Е.С. Семантико-синтаксическая компрессия субстантивных словосочетаний в современном русском языке: Автореф. дис. ...канд. филол. наук. – Киев, 1980. – 23 с.
3. Снитко Е.С. Деривация и ее виды в русском языке // Русское языкознание. – 1982. – № 4. – С. 84-89.
4. Храковский В.С. Деривационные отношения в синтаксисе // Инвариантные синтаксические значения и структура предложения. – М.: наука, 1969. – С. 138-147.
2. Українська мова: Енциклопедія/Редкол.: Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова), М. П. Зяблюк та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: - Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.: іл.

Лекція 5 (2 год)

Тема: **ДЕРИВАЦІЙНА ПАРАДИГМА СИНТАКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ У СИСТЕМІ СИНТАКСИЧНОЇ ДЕРИВАЦІЇ.**

1. Парадигма речення в аспекті дериваційного синтаксису.
2. Особливості дослідження дериваційної парадигми у лінгвістичній науці.

Література

1. Городенська К.Г. Деривація синтаксичних одиниць. – К.: Наук. думка, 1991. – 187 с.
2. Довженко С.Я. Порівняння у простому реченні сучасної української мови // Синтаксична будова української мови. – К.: Наукова думка, 1968.
3. Кучеренко І.К. Порівняльні конструкції мови в світлі граматики. – К.: Вид-во Київ. ун-ту, 1959. – 106 с.
4. Голоюх Л.В. Порівняння як структурний компонент художнього тексту: Автореф. ... канд. філол.наук – К., 1996. – 20 с.
5. Українська мова: Енциклопедія/Редкол.: Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова), М. П. Зяблюк та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: - Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.: іл.

Лекція 6 (2 год)

Тема: **СЛУЖБОВІ ЧАСТИНИ МОВИ В СИНТАКСИЧНІЙ ДЕРИВАЦІЇ.**

1. Морфолого-синтаксична класифікація прийменникових одиниць.
2. Прийменник у системі синтаксичної деривації.
3. Первинні і вторинні прийменники, проблеми кваліфікації і семантичних обсягів.

Література

1. Вихованець І.Р. Прийменникова система української мови. – К.: Наукова думка, 1980. – 288 с.

2. Лифанов К.В. Морфология словацкого языка. - : Изд-во Московского ун-та, 1999. – 168 с.
3. Плющ М.Я. Прийменник // Сучасна українська літературна мова / За ред. проф. М.Я. Плющ. – К.: - Вища школа, 1994. – С. 291-296.
4. Степаненко М. Просторое значення прийменника за й семантична валентність простого двоскладного речення // Рідний край. – 2002. - № 1. – С. 40-45.
5. Українська мова: Енциклопедія/Редкол.: Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова), М. П. Зяблюк та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: - Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.: іл.

Лекція 7 (2 год)

Тема: **КОРЕЛЯТИВНІСТЬ / НЕКОРЕЛЯТИВНІСТЬ СИНТЕТИЧНИХ / АНАЛІТИЧНИХ СИНТАКСИЧНИХ ФОРМ ГОЛОВНИХ І ДРУГОРЯДНИХ ЧЛЕНІВ РЕЧЕННЯ.**

1. Парцеляція як засіб синтаксичної деривації
2. Мовна парцеляція синтаксичної структури.
3. Класифікація парцелятивів за типом парцельованої одиниці.

Література

1. Ванников Ю.В. Предложение и фраза как соотносительные единицы языка и речи // Ванников Ю.В., Котляр Т.Р. Вопросы строения предложения. – Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1960. – С. 3-44.
2. Ванников Ю.В. Синтаксические особенности русской речи (явления парцеляции). – М.: Русский язык, 1969.
3. Українська мова: Енциклопедія/Редкол.: Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова), М. П. Зяблюк та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: - Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.: іл.

Лекція 8 (2 год)

Тема: **ОБСТАВИННА ДЕТЕРМІНАЦІЯ РЕЧЕННЯ І ТЕКСТУ У СИСТЕМІ СИНТАКСИЧНОЇ ДЕРИВАЦІЇ.**

1. Дериваційний синтаксис простих речень із відокремленими обставинами причини і мети.
2. Дериваційний синтаксис простих речень з обставинами допусту.
3. Дериваційний синтаксис простих речень з обставинами умови.

Література

1. Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. – К.: Вища шк., 1985.
2. Гуц Л.М. Синтаксична синоніміка як один із засобів мовної експресії // Українська мова і література в школі. – 1973. - № 6. – С. 36-41.

3. Кононенко В.И. Синонимика синтаксических конструкций в современном русском языке. – К.: Наук. думка, 1970. – 144 с.
4. Українська мова: Енциклопедія/Редкол.: Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова), М. П. Зяблюк та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: - Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.

ПРАКТИЧНИЙ МОДУЛЬ

Практичне заняття 1 (2 год)

Тема: **ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ Й ОСНОВНІ ОДИНИЦІ СИНТАКСИЧНОЇ ДЕРИВАЦІЇ**

Теоретичні питання

1. З історії вивчення синтаксичної синоніміки і синтаксичної деривації
2. Контамінація і редукція як чинники дериваційного синтаксису

Література

1. Городенська К.Г. Деривація синтаксичних одиниць. – К.: Наук. думка, 1991.
2. Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. – К.: Вища шк., 1985.
3. Тараненко О.О. Контамінація як причина мовних змін і помилок // Українська мова і література в школі. – 1988. № 3. – С. 44-47.
4. Гревцева Т., Надточій О. Алгоритмічний підхід до розв'язання складних питань орфографії // Дивослово. – 1998. – № 2. – С. 22-24.
5. Девдера М.В. Укрупнені структури (блоки) у процесі вивчення мови // Українська мова і література в школі. – 1989. - № 6. – С. 57-67.
6. Українська мова: Енциклопедія/Редкол.: Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова), М. П. Зяблюк та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: - Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.: іл.

Завдання додому:

Підготувати реферат-презентацію з теми «Контамінація і редукція як чинники дериваційного синтаксису».

Практичне заняття 2 (2 год)

Тема: **АСПЕКТИ СИНТАКСИЧНОЇ ДЕРИВАЦІЇ.**

1. Основні напрями теоретичних досліджень у сучасному дериваційному синтаксисі
2. Два аспекти синтаксичної деривації
3. Валентність у синтаксичній деривації

Література

1. Городенська К.Г. Деривація синтаксичних одиниць. – К.: Наук. думка, 1991.
2. Котелова Н.З. Значение слова и его сочетаемость. – Л.: Наука, 1975. – 154 с.
3. Лосев А.Ф. Языковая структура. – М.: Наука, 1983. – 342 с.
4. Масицька Т.Є. Граматична структура дієслівної валентності. – Луцьк: Ред.-вид. відд. Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 1998. – 208 с.
5. Українська мова: Енциклопедія/Редкол.: Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова), М. П. Зяблюк та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: - Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.: іл.

Завдання додому:

1. Підготувати виступ з теми «Основні напрями теоретичних досліджень у сучасному дериваційному синтаксисі».
2. Підготувати реферат-презентацію з теми «Валентність у синтаксичній деривації».

Практичне заняття 3 (2 год)

Тема: МОДИФІКАЦІЇ, ВАРІАЦІЇ, ТРАНСФОРМАЦІЇ У СИНТАКСИЧНІЙ ДЕРИВАЦІЇ.

1. Статус модифікацій у системі синтаксичної деривації
2. Трансформація у системі синтаксичної деривації

Література

1. Вихованець І.Р. Нариси з функціонального синтаксису. – К.: Наук. думка, 1993.
2. Городенська К.Г. Деривація синтаксичних одиниць. – К.: Наук. думка, 1991.
3. Загнітко А.П. Український синтаксис. – Ч. 1. – К.: ІЗМН, 1996.
4. Пономарів О.Д. Стилїстика сучасної української мови. – К.: Либідь, 1993. – 247 с.
5. Українська мова: Енциклопедія/Редкол.: Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова), М. П. Зяблюк та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: - Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.: іл.

Завдання додому:

Підготувати реферат-презентацію з теми «Трансформація у системі синтаксичної деривації».

Практичне заняття 4 (2 год)

Тема: **ДЕРИВАЦІЙНІ ВІДНОШЕННЯ МІЖ ОДИНИЦЯМИ СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ І РЕЧЕННЯ.**

1. Дериваційний потенціал словосполучень.
2. Універсально-типологічні модифікації слов'янського речення.
3. Види трансформації у реченнях.
4. Проблема дериваційного зв'язку основних синтаксичних одиниць – конструкцій.
5. Згортання речення у субстантивне невласне словосполучення.

Література

1. Мурзин Л.Н. Синтаксическая деривация. – Пермь: Изд-во Перм. ун-та, 1974.
2. Снитко Е.С. Семантико-синтаксическая компрессия субстантивних словосочетаний в современном русском языке: Автореф. дис. ...канд. филол. наук. – Киев, 1980. – 23 с.
3. Снитко Е.С. Деривация и ее виды в русском языке // Русское языкознание. – 1982. - № 4. – С. 84-89.
4. Храковский В.С. Деривационные отношения в синтаксисе // Инвариантные синтаксические значения и структура предложения. – М.: наука, 1969. – С. 138-147.
5. Українська мова: Енциклопедія/Редкол.: Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова), М. П. Зяблюк та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: - Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.: іл.

Завдання додому:

Підготувати доповідь з теми «Види трансформації у реченнях».

Практичне заняття 5 (2 год)

Тема: **ДЕРИВАЦІЙНА ПАРАДИГМА СИНТАКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ У СИСТЕМІ СИНТАКСИЧНОЇ ДЕРИВАЦІЇ.**

1. Парадигма речення в аспекті дериваційного синтаксису.
2. Особливості дослідження дериваційної парадигми у лінгвістичній науці.

Література

1. Городенська К.Г. Деривация синтаксичних одиниць. – К.: Наук. думка, 1991. – 187 с.
2. Довженко С.Я. Порівняння у простому реченні сучасної української мови // Синтаксична будова української мови. – К.: Наукова думка, 1968. 3. Кучеренко І.К. Порівняльні конструкції мови в світлі граматики. – К.: Вид-во Київ. ун-ту, 1959. – 106 с.
3. Голоюх Л.В. Порівняння як структурний компонент художнього тексту: Автореф. ... канд. філол.наук – К., 1996. – 20 с.

4. Українська мова: Енциклопедія/Редкол.: Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова), М. П. Зяблюк та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: - Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.:

Завдання додому:

Підготувати доповідь з теми «Парадигма речення в аспекті дериваційного синтаксису».

Практичне заняття 6 (2 год)

Тема: **СЛУЖБОВІ ЧАСТИНИ МОВИ В СИНТАКСИЧНІЙ ДЕРИВАЦІЇ.**

1. Морфолого-синтаксична класифікація прийменникових одиниць.
3. Прийменник у системі синтаксичної деривації.
4. Первинні і вторинні прийменники, проблеми кваліфікації і семантичних обсягів.

Література

1. Вихованець І.Р. Прийменникова система української мови. – К.: Наукова думка, 1980. – 288 с.
2. Лифанов К.В. Морфология словацкого языка. - : Изд-во Московского ун-та, 1999. – 168 с.
3. Плющ М.Я. Прийменник // Сучасна українська літературна мова / За ред. проф. М.Я. Плющ. – К.: - Вища школа, 1994. – С. 291-296.
4. Степаненко М. Просторе значення прийменника за й семантична валентність простого двоскладного речення // Рідний край. – 2002. - № 1. – С. 40-45.
5. Українська мова: Енциклопедія/Редкол.: Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова), М. П. Зяблюк та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: - Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.

Завдання додому:

Підготувати реферат-презентацію з теми «Прийменник у системі синтаксичної деривації».

Практичне заняття 7 (1 год)

Тема: **КОРЕЛЯТИВНІСТЬ / НЕКОРЕЛЯТИВНІСТЬ СИНТЕТИЧНИХ / АНАЛІТИЧНИХ СИНТАКСИЧНИХ ФОРМ ГОЛОВНИХ І ДРУГОРЯДНИХ ЧЛЕНІВ РЕЧЕННЯ.**

1. Парцеляція як засіб синтаксичної деривації
2. Мовна парцеляція синтаксичної структури.
3. Класифікація парцелятивів за типом парцельованої одиниці.

Література

1. Ванников Ю.В. Предложение и фраза как соотносительные единицы языка и речи // Ванников Ю.В., Котляр Т.Р. Вопросы строения предложения. – Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1960. – С. 3-44.
2. Ванников Ю.В. Синтаксические особенности русской речи (явления парцеляции). – М.: Русский язык, 1969.
3. Українська мова: Енциклопедія/Редкол.: Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова), М. П. Зяблюк та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: - Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.

Завдання додому:

Підготувати виступ з теми «Парцеляція як засіб синтаксичної деривації».

Практичне заняття 8 (1 год)

Тема: ОБСТАВИННА ДЕТЕРМІНАЦІЯ РЕЧЕННЯ І ТЕКСТУ У СИСТЕМІ СИНТАКСИЧНОЇ ДЕРИВАЦІЇ

1. Дериваційний синтаксис простих речень із відокремленими обставинами причини і мети.
2. Дериваційний синтаксис простих речень з обставинами допусту.
3. Дериваційний синтаксис простих речень з обставинами умови.

Література

1. Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. – К.: Вища шк., 1985.
3. Гуц Л.М. Синтаксична синоніміка як один із засобів мовної експресії // Українська мова і література в школі. – 1973. - № 6. – С. 36-41.
4. Кононенко В.И. Синонимика синтаксических конструкций в современном русском языке. – К.: Наук. думка, 1970. – 144 с.
5. Українська мова: Енциклопедія/Редкол.: Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова), М. П. Зяблюк та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: - Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.

Завдання додому:

Підготувати доповідь з теми «Дериваційний синтаксис простих речень із відокремленими обставинами причини і мети».

САМОСТІЙНА РОБОТА

Опрацювати теоретичний матеріал з теми:

1. Синтаксична деривація на сторінках періодичної лінгвістичної літератури.
2. Статус модифікацій у системі синтаксичної деривації.
3. Неповні речення в системі синтаксичної синоніміки.
4. Речення з кількома присудками у системі синтаксичної синоніміки.

5. Граматична синоніміка: проблеми тлумачення, обсяги і структура.
6. Власне-семантична, семантико-синтаксична і формально-синтаксична інтерпретації двоскладності / односкладності . Конденсація в системі синтаксичної деривації.
7. Корелятивність / некорелятивність синтетичних / аналітичних синтаксичних форм головних і другорядних членів речення.
8. Парадигма речення в системі синтаксичної деривації.
9. Цілісні словосполучення в системі синтаксичної деривації.
10. Синтаксична деривація простих речень з обставинами умови і відповідними підрядними умови.
11. Прийменник у системі синтаксичної деривації.

Завдання 1. З поданих слів утворити синонімічні варіанти речень: *вітер, повіяти, молоді, деревця, нагнути.*

Завдання 2. Проаналізуйте речення і з'ясуйте їхні смислові відмінності.

Плавати - мій улюблений вид спорту. Плавання - мій улюблений вид спорту. Прочитати текст, виписати приклади. Прочитайте текст, випишіть приклади. Я прийшов на міжшкільні змагання і тут зустрівся з колишнім однокласником. Відбувалися міжшкільні змагання, і там я зустрівся з колишнім однокласником. Мій друг відмінно склав екзамен і був огорожений похвальною грамотою. Мій друг, відмінно склавши екзамени, був огорожений похвальною грамотою.

Завдання 3. Виділити похідні від цих речень.

Зразок: Діти почали писати, коли повернулись з екскурсії - Діти почали писати після повернення з екскурсії; Повернувшись з екскурсії, діти почали писати.

1. Я багато допомагав у господарстві, бо старші брати пішли воювати. 2. Саме цей вечір згадався йому, коли в суботу прийшов він в госпіталь. 3. Директор оголосив, що ми завоювали перше місце в змаганнях.

Завдання 4. Перетворити двоскладні речення в односкладні.

Зразок: Я думаю про небуття. - Думаю про небуття.

1. Я хочу знати поезію. 2. Ніхто не має право відкидати критику. 3. Немовля не спить. 4. Хтось мандрує до Єгипту. 5. Жінка була самотня.

Завдання 5. Виділити похідні структури.

1. Всі прийшли на збори, включаючи старих. 2. Учень розплакався через двійку. 3. Іван переміг в змаганнях завдяки тренуванням. 4. Серце її неспокійно калатало, коли вона бігла назад.

Завдання 6. Перетворити речення з простих з порівняльним зворотом у складнопідрядні з підрядним порівняльним.

1. Хлопець влетів, наче вихор. 2. Хмари насунулися, ніби хвилі. 3. Блакитні тінні розкривали свою глибіню і приймали, як в м'яке ложе, Гафійчині думки. 4. Гафійка мовчала і тіпалася, як у пропасниці. 5. І задзвенів, як в бурю бір, метал могутньо змахнутих сокир. 6. Вони пролунали, як докір і як пересторога воднораз (За М.Коцюбинським).

Завдання 7. Порівняйте побудову таких словосполучень української та російської мов однакової семантики і простежте структурні відмінності у цих словосполученнях.

Брати до відома - принимать к сведению, повертати до притомності - приводит в сознание, знуцатися з когось - издеваться над кем, в особистій справі - по личному делу, на свій розсуд - по своему усмотрению, з чьей провини - по чьей вине, над усяке сподівання - сверх всякого ожидания, над усяке порівняння - вне всякого сравнения, за обопільною згодою - по обоюдному согласию, через відсутність чого - за отсутствием чего, завзятий до науки - ретивый (упорный) в науке, хворий на грип - больной гриппом, трохи не місяць - за малым не месяц, відповідно до наказу - соответственно (согласно) приказу, серед нічної тиші - в ночной тиши, давати перевагу кому (чому), над ким (чим) - предпочитать кого (что) кому (сему) и отдавать предпочтение кому(чему) перед кем (чем).

Завдання 8. Знайти в художній літературі прийменникові конструкції зі значенням роду діяльності та місцем її поширення за наведеним зразком.

Інструктор з плавання, спеціаліст з генетики, агент у справах продажу, міністерство в справах молоді, інспектор з техніки безпеки, різбяр по дереву, комітет цін.

Висновок: отже, значення роду діяльності та місце її поширення передається прийменниками *з, у (в), по* або без прийменника.

Завдання 9. Знайти в художній літературі прийменникові конструкції з об'єктним значенням за наведеним зразком.

Міркування щодо події, другий за значенням, звістка про землю, відчутти радість, розповісти про новину.

Висновок: отже, об'єктне значення виражається переважно прийменниками *за, про, з, на, щодо*.

Завдання 10. Знайти в художній літературі прийменникові конструкції з причиновим значенням.

Помилитися через неухважність, з вини пішохода, за підозрою у скоєному злочині.

Висновок: причинове значення можна передати прийменниками *через, з, за*.

Завдання 11. Знайти в художній літературі прийменникові конструкції зі значенням мети за наведеним зразком.

Інструкція до складання кошторису, комісія для приймання екзаменів, комітет у справах роззброєння, рекомендації щодо лікування тварин.

Висновок: значення мети передається прийменниками *для, до, щодо, у справах.*

Завдання 12. З поданих складних речень треба утворити прості синонімічні до них.

Од свіжого подиху ранка злегка тремтіли жита, з рум'яного сходу линуло світло, і м'якими хвилями розпливалось поміж: небом і землею.

Зліва кінчалися жита, і починались луки.

У долині, на виднокрузі, сіріло щось широкою смугою і розпливалось у пільмі.

Не то останні води шуміли збігаючи у Дунай, не то вітер бився в заламах провалля.

У ту ж хвилину кінська голова наткнулась на купку людей

А над нею звісився козак немов шукав чогось на землі.

Соломія приклала до рани мокру холодну ганчірку і Остапові стало легше.

Завдання 13.

Визначити смислові відношення в складнопідрядних реченнях. Утворити прості речення з відокремленими обставинами.

Щоб зміцнити свій організм, він почав займатися спортом.

Він засоромився, бо торкнувся її руки в перший раз.

Усі діти зібралися біля класу, щоб привітати свого вчителя зі святом.

Щоб ознайомитись з містом, вони обійшли найбільш характерні його вулиці й завулки.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Контамінація і редукція як чинники дериваційного синтаксису.
2. Два аспекти синтаксичної деривації.
3. Модифікації, варіації, трансформації у синтаксичній деривації.
4. Валентність у синтаксичній деривації.
5. Порівняльні звороти у системі синтаксичної деривації.
6. Дериваційні відношення між одиницями різних рангів.
7. Дериваційні відношення між словосполученням і реченням.
8. Згортання речення у субстантивне невластне-словосполучення.

9. Згортання речення у дієслівні невласне-словосполучення.
10. Основні напрями теоретичних досліджень у сучасному дериваційному синтаксисі.
11. Парадигма речення в аспекті дериваційного синтаксису.
12. Службові частини мови в синтаксичній деривації.
13. Прийменник у системі синтаксичної деривації.
14. Парцеляція в системі синтаксичної деривації.
15. Обставинна детермінація речення і тексту в системі синтаксичної деривації.
16. Проблеми синтаксичної деривації на сторінках часопису «Мовознавство».
17. Проблеми синтаксичної деривації на сторінках часопису «Дивослово».
18. Дериваційні відношення між одиницями одного рангу.
19. Дериваційна парадигма синтаксичних одиниць у системі синтаксичної деривації.
20. Речення з кількома присудками в системі синтаксичної деривації.